

FRANÇOISE DOLTO

convorbiri cu Gérard Sévérin

**EVANGHELIILE
ȘI CREDINȚA
FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU
PSIHANALIZA**

SAU VIAȚA DORINȚEI

Ediție adăugită și prezentată de Gérard Sévérin,
adnotată de Claude Baldy-Moulinier

Traducere din limba franceză de
Măriuca și Adrian Alexandrescu

EDITURA METAFRAZE
București

CUPRINS

Prefață	5
Nota editorului	9
Cuvânt înainte	11

I.

Evangheliile față în față cu psihanaliza

„Sfânta Familie”	19
La Templu	27
Copilăria	31
Nunta din Cana	36
La picioarele Crucii	41
Învierile	45
Ungerea din Betania	83
Pilda samarineanului	88
Străina	107
Oaia pierdută și drahma pierdută	111
Femeia samarineancă	121
Pilda fiului risipitor	134
Femeia păcătoasă	146
Vameșul și fariseul	162
Bogatul nemilostiv și săracul Lazăr	172
„Deșteptarea” lui Iisus	191
Ce te face fericit	212

Schimbarea la Față	213
Lunaticul.....	216
Pilda talanților.....	220
Iconomul necredincios	224

II.

Credința față în față cu psihanaliza

Cuvânt înainte.....	231
Credința nomadă	234
Aventura	255
Credința care vindecă	261
Interludiu	281
Judecata de apoi	289
O hrană care întreține lipsa	296
Deșteptarea spirituală a copilului	312

Anexe

Note psihanalitice.....	329
Note exegetice.....	343
Indexul textelor biblice.....	346
Index tematic.....	347

I.

EVANGHELIILE FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU PSIHANALIZA

„SFÂNTA FAMILIE”

Evanghelia după Luca 1, 26-38

„În vremea aceea, a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea al cărei nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David; iar numele fecioarei(E1) era Maria. Și intrând îngerul la ea, a zis: «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei.» Iar ea, văzându-l, s-a tulburat de cuvântul lui și cugeta în sine: Ce fel de închinăciune poate să fie aceasta? Și îngerul i-a zis: «Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pântece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt Se va chema și Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său. Și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfârșit.» Și a zis Maria către înger: «Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?» Și îngerul i-a zis: «Duhul Sfânt Se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri(E2); pentru aceea, și sfântul care se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu Se va chema. Și iată, Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrânețea ei și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită stearpă. Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputință(E3).» Și a zis Maria: «Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău!»”

Evanghelia după Matei 1, 18-25

„Maria, mama lui Iisus, fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei înainte împreună, s-a aflat având în pântece de la Duhul Sfânt. Iosif, logodnicul ei, drept fiind și nevrând s-o vădească, a voit s-o lase în ascuns. Și cugetând el acestea, iată îngerul Domnului i s-a arătat în vis, grăind: «Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, logodnica ta, că ce s-a zămislit într-înșea este de la Duhul Sfânt. Ea va naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus, căci El va mântui poporul Său de păcatele lor.» Acestea toate s-au făcut ca să se împlinescă ceea ce s-a zis de Domnul prin prorocul care zice: «Iată, Fecioara va avea în pântece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește: cu noi este Dumnezeu.» Și deșteptându-se din somn, Iosif a făcut așa precum i-a poruncit

„Îngerul Domnului și a luat la el pe logodnica sa. Și fără să fi cunoscut-o pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul său Cel Unul-Născut, Căruia I-a pus numele Iisus.”

GÉRARD SÉVÉRIN: Iosif este un bărbat fără femeie, Maria este o femeie fără bărbat. Iisus este un copil fără tată. Se poate vorbi despre familie adevărată?

FRANÇOISE DOLTO: Da, se poate vorbi, din punctul de vedere al răspunderii în fața legii.

În regnul animal, familia nu există în fața legii. Familia este un termen uman care antrenează în fața legii răspunderea reciprocă a părinților pentru educarea unui copil. Tot din familie decurge participarea la bunuri, la averea comună a grupului, precum și la greutățile comune, la un mod de a trăi și de a vorbi în concordanță cu moravurile grupului.

Dar întrebarea dumneavoastră pornește de la faptul că în această parte a Evangheliei avem de a face cu mitul.

Atunci, ce este un mit pentru dumneavoastră?

Este o proiecție a imaginariilor preverbale, a sentimentului de a trăi în propriul trup. Când spun mitic, spun dincolo de imaginarul fiecăruia, este o întâlnire a tuturor imaginariilor legate de aceeași reprezentare.

Să precizăm că mitul ne spune întotdeauna cum a luat naștere ceva. Aici, asistăm la nașterea lui Iisus Hristos și a Noului Testament.

Mitul ține și de taină, adică de dezvăluirea unui adevăr. Acest mit al originii creștinismului este plin de înțelesuri.

Adeesea se acceptă măreția și consistența umană a mitologiilor grecești sau hinduse, de exemplu, în timp ce, în același plan, resursele miturilor iudeo-creștine sunt neglijate. Este adevărat că pentru credinciosii acestei tradiții îl privesc pe un alt plan. Să fie oare o anumită teamă de lumea de dincolo sau de transcendent care-i împiedică pe majoritatea necredincioșilor să le adopte?

Pentru mine, nu este nici o îndoială că Evangheliile care povestesc despre copilăria lui Iisus, sau despre „Sfânta Familie”, cum spun catolicii, se exprimă prin imagini mitice, dar vehiculează totodată o taină, un adevăr care se dezvăluie în aceste texte.

Este și mit în aceste pasaje din Evanghelii, fără îndoială. Dar pentru mine, credincioasă și psihanalistă, nu este doar atât.

Ce știm noi, cu cunoștințele noastre biologice, științifice, despre dragoste și despre taina sa? Ce știm noi despre bucurie? Și, de asemenea, ce știm despre cuvânt? Nu are el oare puterea de a fecunda? Nu este uneori purtător de moarte? Ce știm noi despre acea extraordinară alchimie care este procesul altoirii la plante, fenomen natural totuși? Virgiliu a cântat acest miracol, vorbind despre vița altoită, uimită de a purta pe vrejul său fructe pe care nu le recunoaște!

Nu cumva și cuvântul primit de Maria era instrumentul altoiului lui Dumnezeu pe această mlădiță a lui David?(E4)

Și chiar dacă nu ar fi așa, chiar dacă Iisus, ca om, ar fi fost zămislit din întâlnirea trupească dintre Maria și Iosif, tot nu văd nici un inconvenient! Căci, de fapt, nu această întâlnire trupească ar fi făcut ca destinul Său de om să-L întrupeze deplin pe Dumnezeu. Așa că înțelegeți de ce toate dezbaterile ginecologice privind-o pe Sfânta Fecioară mi se par niște chițibușării stupide, ca și aluziile cu subînțeles privind statutul marital al lui Iosif.

Îngerul îi vestește Mariei: „Puterea Celui Preaînalt te va umbri.” Unde este Iosif?

Oare, pentru femeia care-l iubește, nu este orice bărbat umbra lui Dumnezeu?

Puterea și umbra lui Dumnezeu care o acoperă pe Maria pot fi trupul unui bărbat pe care ea îl recunoaște drept soț.

Totuși, se pare că Iosif nu se recunoaște ca fiind soțul Mariei, sau cel puțin nu ca tatăl biologic al lui Iisus. Într-adevăr, el vrea să o repudieze pe Maria când află că este însărcinată. Iar Maria îi răspunde: „Eu nu știu de bărbat.”

Să încercăm să înțelegem ce vor să spună aceste texte.

Revelația zămislirii lui Iisus i se face Mariei în stare de trezie, iar lui Iosif în timpul somnului, în vis. Ceea ce înseamnă că puterile falice, creatoare feminine ale dorinței Mariei sunt treze și disponibile, în timp ce puterile pasive ale dorinței lui Iosif sunt la maximum.

Altfel spus, Maria dorește. Ea știe, prin intervenția îngerului (aici avem un mod de a vorbi mitic), că va rămâne însărcinată. Cum? Nu știe. Dar, ca orice femeie, speră, dorește să zămislească cu o ființă excepțională.

Cât despre Iosif, el știe, prin inițierea avută în timpul somnului, că, pentru a aduce pe lume un Fiul al lui Dumnezeu, omul trebuie să înțeleagă că propria sa contribuție este destul de redusă.

Vedeți, suntem departe de toate poveștile despre nașteri și raporturi sexuale. Aici este descris un mod de relație cu falusul simbolic(P1), adică cu lipsa fundamentală a oricărei ființe. Aceste Evanghelii descriu faptul că celălalt, într-un cuplu, nu-și satisface niciodată pe deplin perechea, că mereu există o sfâșiere, o lipsă, o întâlnire imposibilă, și nu o relație de posesie, de falocrație, de dependență.

În Iosif, nimic nu este posesiv față de Maria. La fel cum nimic, în Maria, nu este aprioric posesiv față de pruncul ei. Logodiți, ei se încred în viață și iată că destinul cuplului lor se arată. Și ei îl acceptă.

S-ar zice un cuplu din zilele noastre, un cuplu în afara căsătoriei!

Dimpotrivă, este un cuplu căsătorit în mod exemplar: copilul nu este rodul unei patimi, ci al iubirii. Dorința lor este descrisă în felul cum se transcende pe ea însăși în dragostea pentru urmași; mai mult, cei doi și-au supus viața și destinul Scripturilor.

Tocmai pentru că și-au supus viața Scripturilor, adică Cuvântului lui Dumnezeu scris, ei sunt pentru mine un cuplu exemplar, un cuplu de cuvinte. Cuvânt primit, cuvânt dăruit(E5).

Cuvânt dăruit, originat în cuvântul primit, creator și zămislitor. Cuvânt dat spre a-și asuma acel copil. Cuvânt dat spre a face dovada încrederii, spre a fi mamă, dar fără a ști în ce chip...

Cuvânt ascultat de Iosif, care vede că femeia sa este însărcinată, iar el nu se simte a fi autorul acestei sarcini. I se spune în vis: „Ea poartă pruncul lui Dumnezeu, nu o părăsi!”

Cuvânt ascultat pentru a salva pruncul, în ajunul Uciderii Pruncilor(E6), și de data aceasta în somn, în vis! Iosif se supune acestei ascultări, deși pruncul poate nu este rodul trupului său.

Deci s-ar putea să nu fie el tatăl?

S-ar putea! Trebuie spus că deseori se face confuzie între tată și tată biologic. Bărbatului îi trebuie trei secunde ca să fie tată biologic. A fi tată e cu totul altă poveste. A fi tată înseamnă a da numele tău copilului, a plăti din munca ta întreținerea acestuia, înseamnă a-l educa, a-l învăța, a-l chema la mai multă viață, la mai multă dorință. Înseamnă cu totul

altceva decât a fi tată biologic. Cu atât mai bine dacă tatăl este și tată biologic, dar știți, tații nu sunt decât tați adoptivi(P2).

Un tată trebuie întotdeauna să-și adopte copilul. Unii își adoptă copilul încă de la naștere, alții câteva zile sau chiar câteva săptămâni mai târziu, alții îl vor adopta când va începe să vorbească etc. Nu există decât tată adoptiv. Să mai adaug că un bărbat nu este niciodată sigur că el este tatăl biologic, trebuie să-și creadă soția pe cuvânt.

Astfel, esența umană a fiecărui cuplu se regăsește în povestea cuplului alcătuit de Iosif și Maria. Dar, în schimb, acest cuplu neobișnuit ne ajută să descoperim care este profunzimea unei întâlniri între un bărbat și o femeie, oameni obișnuiți.

Ce-ar fi astăzi o familie în care mama ar fi fecioară, în care o fecioară ar fi mamă?

Dar este ceva ce întâlnim zilnic. Orice fiu ar dori ca mama sa să fie fecioară. Este o fantasmă care vine din noaptea timpului, de pe vremea când fiul se afla în uter. Acolo nu avea nici un rival. El nu află de existența bărbatului mamei sale decât atunci când este înzestrat cu auz, cu vedere și cu capacitatea de a deosebi formele celor care o înconjoară pe mama sa. Așadar, o perioadă foarte îndelungată de timp din viața sa, băiatul, prin dorințele sale heterosexuale imaginează care-i anticipează viața de adult, poate crede că acoperă dorințele mamei sale. Ca adolescent, ar vrea să-și continue viața potrivit datelor arhaice ale dorinței sale.

Dar fecioria despre care vorbesc Evangheliile este totuși altceva decât fantasmă nerezolvată!

O, da... A fi feciorelnic înseamnă a fi disponibil. Pentru femeia sau pentru bărbatul feciorelnic, cuvântul devine mai important decât trupul. Aici, cuvântul lui Dumnezeu este mai important decât trupul.

Iată de ce, cred eu, Biserica insistă asupra faptului că Maria este fecioară înainte și după naștere, ca și cum ea a dat naștere unui cuvânt – ca și cum ceea ce a ieșit din ea a fost un cuvânt, Cuvântul lui Dumnezeu, și nu o masă carnală, care să fi țâșnit din ea, în spațiu, prin trupul său de născătoare.

În fiecare ființă umană, fie bărbat, fie femeie, există un bărbat și o femeie, există așadar și Iosif și Maria, este cel iubitor care dăruiește și cel iubitor care primește.

Noi avem toți o dispoziție către maternitate, care poate fi virgină și poate rămâne virgină, precum și o dispoziție către paternitate. Oare asta nu înseamnă că putem purta roadele unui cuvânt primit de la altul?

Gândirea noastră poate fi fecundată de o idee venită de aiurea, fără să știm cine ne-a dat-o. Or, ceea ce este adevărat pe plan psihologic, nu poate fi adevărat și pe plan spiritual?

Iată ce reprezintă Maria: icoana, metafora deplinei disponibilități.

Iată ce reprezintă Iosif: fecioria sa, castitatea sa ca soț și tată exprimă același adevăr – a fi disponibil. Fiecare dintre ei, ea trează, el adormit, primește Cuvântul lui Dumnezeu. Dorința lor încuviințează în trupul lor dorința lui Dumnezeu Care dorește să Se întrupeze.

Important este faptul că acele cuvinte care relatează întruparea lui Dumnezeu în neamul omenesc continuă să pună probleme, confruntându-ne neîncetat cu felul în care ne raportăm la dorință și la iubire.

Fantasma mamei-fecioare, fantasmă masculină, își află aici ecoul. Identificându-se cu Iisus, apoi cu Ioan(E7), bărbatul, într-o dragoste de la inimă la inimă pentru Maria, răscumpără și transcende atașamentul său fetal, oral, carnal, de individ purtat, născut și hrănit de mama sa umană. De ce nu? Și atunci Maria asigură transferul și se face mijlocitoare pentru orice dragoste filială. Iar ficele, soțiile sau mamele își pot ostoi cu Maria inima lor, adeseori rănită atât de propria mamă, cât și de lipsa de înțelegere masculină.

Pentru dumneavoastră, Maria și Iosif sunt fințe în carne și oase și totodată tipuri, aș spune chiar modele.

Maria întruchipează, în cazul femeii, deplina receptivitate față de Dumnezeu, în stare de veghe.

Iosif întruchipează deplina receptivitate față de Cuvântul lui Dumnezeu, în stare de somn.

Activul doarme – aceasta e starea în care bărbatul este activ sub aspectul emisiei sale procreatoare.

Principiul pasiv este treaz și în ascultare – femeia este pasivă în starea sa de receptivitate procreatoare.

Poate fi un exemplu de meditație asupra disponibilității conștiente și inconștiente care nu vorbește, care-L ascultă pe Dumnezeu.

Iosif este un exemplu extraordinar, căci acceptă să crească acest copil, tocmai în inconștientul său. El știe că nu ai niciodată copiii pe ca-

re i-ai visat și îl adoptă. Acceptă să-L ocrotească, să-L călăuzească, să-L învețe legea, să-L învețe meseria sa de bărbat, fără a fi rivalul Său.

Ce valoare exemplară pot avea pentru noi cuvintele care ne relatează acestea, noi, care ne cenzurăm copiii(P3) în loc să-i acceptăm, care, de teamă sau din rivalitate, ne acaparăm, asemenea unei caracatițe, copiii!

Să încheiem. S-ar spune că pentru dumneavoastră, toate problemele privind fecioria Mariei, statutul marital al lui Iosif etc. sunt, la urma urmei, lipsite de însemnătate.

Într-adevăr, pentru mine sunt niște false probleme, pentru că tot ceea ce ține de viața duhovnicească este „sminteală” pentru trup. Tot ceea ce ține de logica trupească devine lipsit de sens din momentul în care suntem interpelați de viața duhovnicească, devenim doritori de viață duhovnicească.

Desigur, ca psihanaliști, știm că viața trupească poate fi o capcană pentru dorință, dar, chiar dacă poate fi, asta nu înseamnă că și este întotdeauna. De asemenea, știm că viața spirituală – dar mai este oare o viață spirituală? – poate fi un fel de hipernarcisism: începem să iubim, de exemplu, propriile noastre cuvinte adresate lui Dumnezeu, cuvintele, fonemele pe care le emitem către Dumnezeu! Dar chiar dacă rugăciunea este în pericol de a fi așa, asta nu înseamnă că așa și este întotdeauna!

Rugăciunea este mai presus de toate fonemele noastre, mai presus de orice sunet. Ea se află într-o mușenie pe care ființele umane nu o cunosc în raporturile dintre ele. O mușenie care dă glas dorinței, căreia orice bărbat, orice femeie, într-un anumit moment al vieții, îi simte forța ce-l cheamă să ducă o viață duhovnicească. Și această dorință îl poate face cutezător.

Nu mai sesizez legătura pe care o faceți între această viață duhovnicească, „sminteală” pentru trup, și „Sfânta Familie”.

„Sfânta Familie”, care s-ar putea crede că nu e familie, părănd atât de neobișnuită în ceea ce privește procesul procreării pe plan uman, această familie reunește toate elementele necesare procesului procreării pe plan duhovnicesc. Ea arată cum te naști, cum răspunzi vieții duhovnicești.

Vedeți un bărbat care crede în cuvânt în timp ce este cufundat într-un somn adânc. Nu e logic! Bărbatul crede în faptele, în puterea trupului său, în cea a sexului său de care, martor sieși, este mândru.

Respect pentru oameni și cărți

Vedeți o femeie, total neputincioasă, care, în stare de trezie, crede în posibilitatea ca Dumnezeu să Se manifeste prin ea!

Toate acestea sunt cu totul lipsite de logică, suprarealiste, și totuși ei trăiesc de-adevăratelea în viața de zi cu zi. Pleacă în Egipt pentru ca Iisus să scape de masacrul făcut de soldații lui Irod. Nu sunt bogați. Sunt niște oameni simpli care au ajuns la înțelegerea trupului, a inimii și a vieții duhovnicești.